

<http://dx.doi.org/10.16926/rp.2022.14.01>

Mirosław JAREMBA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

<https://orcid.org/0000-0003-3730-6372>

Trudna droga do demokracji – dzieje Birmy od 1988 roku do czasów współczesnych

Streszczenie

Artykuł jest przedstawieniem dziejów Birmy od 1988 roku do czasów współczesnych. Autor ukazał fakty dotyczące okresu rządów junty wojskowej oraz powolnej demokracji Birmy. Zwrócono szczególną uwagę na towarzyszące tym czasom konflikty z mniejszościami etnicznymi – Rohingya oraz Kaczinami. Artykuł jest kompleksową analizą różnych czynników wpływających na sytuację społeczno-polityczną Birmy.

Słowa kluczowe: Birma, Mjanma, Kaczinowie, Rohingya, tatmadaw.

Wprowadzenie

Sytuacja w Birmie jest w ostatnich kilku latach ważnym punktem odniesienia w mediach oraz debacie politycznej na szczeblu międzynarodowym, a to za sprawą konfliktu między buddyjską większością Bamarów a mniejszością muzułmańską Rohingya, zamieszkującą głównie północną część stanu Arakan. W artykule wskazano, że walki toczą się nie tylko z Rohingya, ale również z Kaczinami. Celem artykułu było skupienie się na ostatnich 32 latach państwowości birmańskiej, które miały największy wpływ na proces demokracji i sytuacji polityczno-społecznej w Birmie. Artykuł w skrócie przybliży najważniejsze wydarzenia z życia Birmy od końca lat 80. do czasów współczesnych. Dzięki metodom historycznym (jak metoda genetyczna) oraz politologicznym przeprowadzona została analiza wydarzeń z czasów rządów junty wojskowej oraz powolnego dochodzenia do demokracji, które ma miejsce od 2010 roku.

Trudna droga do demokracji

Konflikt pomiędzy mniejszościami etnicznymi w Birmie a większością Bamarów sięga XIX wieku i okresu, kiedy tamtejsze ziemie należały do Imperium Brytyjskiego. Skutkiem faworyzowania grup mniejszościowych przez Brytyjczyków było marginalizowanie Bamarów. Wycofanie się Brytyjczyków z Azji Południowo-Wschodniej doprowadziło do powstania niepodległego państwa – Związku Birmy. Nacisk grup mniejszości etnicznych sprawił, że początkowo obiecano im specjalne prawa lub duże autonomię w ramach Związku Birmy, jednakże bamarscy politycy i wojskowi szybko wycofali się z tego pomysłu, chcąc zagarnąć całą władzę dla siebie. Taki stan spowodował niezadowolenie ze strony mniejszości w Birmie. Zaczęły powstawać organizacje zbrojne, które przemocą chciały odzyskać władzę na terytorium, na którym przebywały. Sytuacja zaczęła się komplikować, kiedy w 1962 roku do władzy doszedł generał Ne Win. Wprowadzono wówczas politykę birmanizacji, jednym z postulatów której było ujednoczenie m.in. wiary i kultury, co oznaczało, że grupy mniejszościowe miały wyzbyć się swojego dziedzictwa na rzecz przyjęcia birmańskich wartości. Taki stan rzeczy spowodował jeszcze silniejszą reakcję ze strony mniejszościowych grup etnicznych w Birmie. Konflikty zbrojne z mniejszościami etnicznymi miały coraz silniejszy wpływ na sytuację Związku Birmy i samego Ne Wina¹.

Oprócz konfliktów zbrojnych z mniejszościami etnicznymi państwo przestało sobie radzić pod względem ekonomicznym i społecznym. W drugiej połowie lat 80. XX wieku sytuacja w Birmie stała się bardzo trudna. Pierwszą kwestią powodującą niestabilną sytuację w Birmie była słaba kondycja gospodarcza państwa. Na początku września 1987 roku Ne Win wprowadził reformy gospodarcze. Głównymi postulatami reformy było: zniesienie kontroli państwowych oraz wcielenie w życie zmiany w przepisach podatkowych. Wzrastająca inflacja dotknęła głównie biednych rolników, którzy zostali obwarowani podatkami np. gruntowym płatnym w naturze (ryżu), co w niedługim czasie przerodziło się w niedobory tego zboża. Kilka dni po ogłoszeniu reform Ne Win wprowadził kolejną denominację, tym razem bez rekompensaty, co spowodowało, że Birmańczycy stracili oszczędności. Rząd jednak dodrukowywał pieniądze tylko dla spełnienia własnych potrzeb. Był to jednak szybki i krótki proces wyhamowania inflacji. Denominacja była tylko pozornym zwycięstwem, ponieważ dług zagraniczny Birmy z dnia na dzień wzrastał i w drugiej połowie lat 80. XX wieku wynosił pięć miliardów dolarów. Kryzys pogłębiały pożyczki pobierane od rządu przez przedsiębiorstwa, które były zarządzane nieefektywnie. Według raportu Zgromadzenia Ogólnego ONZ z grudnia 1987 roku Birma należała do grona najsłabiej rozwiniętych państw świata. Dochód roczny na mieszkańca wynosił mniej niż 200 dolarów, a poziom edukacji stał na bardzo niskim poziomie².

¹ M. Jaremba, *History of the Bamars from the Kingdom of Pagan to the end of socialism in Burma (1988)*, „Liberal Arts in Russia” 2022, Vol. 11, No. 3, s. 181–188.

² R. Tomar, *Burma Since 1988: The Politics of Dictatorships*, „Parliamentary Research Service. Background Paper” 1992, No. 30, s. 3–5.

Drugim powodem przewrotu z 1988 był czynnik polityczny. Napiętą sytuację zapoczątkował spór (12 marca 1988 roku) studentów z Rangoon Institute of Technology z właścicielem miejscowego sklepu z herbatą dotyczący muzyki puszczonej w sklepie. Do stłumienia zamieszek wezwano około 500 policjantów. Przepychanki studentów z policją zakończyły się postrzeleniem studenta, co wzbudziło jeszcze większą złość, a protest przeniósł się na inne uniwersytety oraz grupy prodemokratyczne. Kilka dni później (16 marca) uczniowie zebrali się niedaleko jeziora Inya w Rangunie, by protestować przeciwko władzy tylko jednej partii Burma Socialist Programme Party (BSPP). Policja brutalnie spacyfikowała protest, atakując demonstrantów od tyłu – zabijając i gwałcąc kilku z nich. Aby powstrzymać kolejne protesty studentów, rząd postanowił zamknąć uniwersytety. Nie powstrzymało to niezadowolonych obywateli i do czerwca 1988 roku niemalże codziennie odbywały się demonstracje. Żeby załagodzić sytuację, Ne Win obiecał wprowadzić wielopartyjny rząd, jednak władzę w państwie przekazał mało lubianemu Sein Lwinowi³.

Pomimo deklaracji, niezadowolenie społeczne codziennie wzrastało. 28 lipca 1988 roku prodemokratyczny działacz Htay Kywe w wywiadzie dla BBC oznajmił, że studenci z całej Birmy chcą zorganizować 8 sierpnia 1988 roku ogólnokrajowy strajk. Z magicznej kombinacji liczb wzięła się nazwa Powstanie 8888. Obywatele Birmy mieli już dość panowania wojska i złej sytuacji politycznej i gospodarczej. Zgodnie z planem demonstracje odbyły się 8 sierpnia. Przez pierwsze dni na ulicach pojawiły się setki tysięcy obywateli, nie tylko studentów, ale również nauczycieli, mnichów buddyjskich, pracowników rządowych, a nawet żołnierzy. Armia rządowa szybko wyszła z odwetem i zaczęła strzelać do demonstrantów. Wydano rozkaz wojskom, by nie strzelali w powietrze, ale przed siebie, czyli prosto w protestujących ludzi. W przeciągu pierwszych pięciu dni zginęło co najmniej 3000 osób. Kilkanaście dni później (26 sierpnia 1988 roku) na scenie politycznej pojawiła się nowa postać, Aung San Suu Kyi, córka generała Aung Sana. Wzywała ona do wprowadzenia demokratycznych zmian oraz dojścia do pokoju bez użycia przemocy. Stała się symbolem zmian na lepsze w Birmie⁴.

W wyniku protestów i niestabilności w państwie, 18 września 1988 roku utworzono Państwową Radę Przywrócenia Prawa i Porządku (SLORC). Na czele rady stanął generał Saw Mating, który jednocześnie był premierem. Nowa władza pozbyła się Partii Programu Socjalistycznego Birmy oraz wprowadziła stan wojenny. W maju 1990 roku przeprowadzono wybory do Zgromadzenia Ludowego, w których bezapelacyjnie wygrała Narodowa Liga na rzecz Demokracji z Aung San Suu Kyi na czele. SLORC nie pozwolił jednak na zwołanie Zgromadzenia, a Aung San trafiła na rok do więzienia⁵.

³ Oxford Burma Alliance, *1988 Uprising and 1990 Election*, <http://www.oxfordburmaalliance.org/1988-uprising--1990-elections.html>, [dostęp: 26.11.2017].

⁴ Assistance Association for Political Prisoners (Burma), *8888: The Role of Students in the 8888 People's Uprising in Burma*, Mae Sot 2014, s. 3–4.

⁵ M. Leifer, *Dictionary of the Modern Politics of South-East Asia*, London and New York 2005, s. 156.

Jedną z pierwszych zmian nowego rządu SLORC była zmiana nazwy państwa z Birma na Mjanma (1989). Nazwa *Birma* odwoływała się do najliczniejszej grupy etnicznej zamieszkującej te państwo. W czasach monarchii używano nazwy *Mjanma* do opisywania wszystkich grup etnicznych wchodzących w skład królestwa. Dlatego też nowa władza zdecydowała się na użycie nowej nazwy, aby pokazać, że Birma to nie tylko Bamarowie (pomimo braku konsultacji z mniejszościami etnicznymi)⁶.

Militarny rząd SLORC pod władzą polityka i generała Saw Maunga błyskawicznie przejął władzę w Birmie. Duży wpływ na to miały siły zbrojne. W 1988 roku liczba żołnierzy wynosiła około 190 tysięcy, zaś już w 1993 roku było to już ponad 300 tysięcy. Lata 1988-1992 był to również okres ciężkich walk z mniejszościami etnicznymi. Od 1989 roku rząd wysłał ponad 80 tysięcy żołnierzy do walki z grupami separatystycznymi mniejszości etnicznych, takich jak Monowie i Karenowie. Najbardziej zaciekle walki toczyły się przy granicach z Chińską Republiką Ludową i Tajlandią. W kwietniu 1992 roku SLORC w imię jedności narodu postanowił wstrzymać ofensywę wojskową. Szło za tym kilka działań, np. przystąpiono do IV konwencji genewskiej z 1949 roku, Konwencji o różnorodności biologicznej (1992) oraz Konwencji o prawach dziecka (1989). Od stycznia 1993 roku zaczął działać Konwent Narodowy. Za cel obrano utworzenie nowych zasad. Do rozmów zaproszono przedstawicieli ośmiu oficjalnych grup etnicznych: Akańczyków, Bamarów, Czinów, Kaczinów, Karenów, Kayah, Monów i Szanów. Jednak przedstawiciele mniejszości etnicznych nie wierzyli w szczerość zamiarów SLORC oraz w to, że uda się znaleźć pokojowy kompromis. W różnych częściach Birmy nadal dochodziło do łamania praw człowieka. Nadzieją na zaprowadzenie spokoju miało być zwolnienie z aresztu domowego w 1995 roku laureatki Pokojowej Nagrody Nobla (1991) Aung San Suu Kyi⁷.

To, jaki SLORC miał wpływ na politykę i sprawy mniejszości etnicznych, już wiemy, ale jak wyglądała sprawa gospodarki do 1996 roku? David Steinberg w swojej pracy podkreśla, że od samego początku sprawowania władzy SLORC dążyli oni do liberalizacji gospodarczej. W Rangunie pojawili się zagraniczni przedsiębiorcy oraz nowe przedsięwzięcia. Cena ryżu ustabilizowała się, co powodowało spokój wśród społeczności birmańskiej. Jednocześnie duże kwoty trafiały do wojska, które miało za zadanie utrzymywanie społeczeństwa we względnym spokoju. Pozornie pomyślnie zmiany były czysto iluzoryczne. Szalejąca inflacja oraz wzrastająca podaż pieniądza nie sprzyjały stabilności birmańskiej gospodarki. Co więcej, pomoc od zagranicznych darczyńców przestała być wystarczająca, a z czasem i oni sami przestali pomagać Birmie. Umowy z zagranicznymi kontrahentami miały raczej charakter krótkookresowy albo wyniszczający (np.

⁶ The Centre for Peace and Conflict Studies, *2010 Myanmar General Elections: Learning and Sharing for Future*, Siem Reab 2011, s. 4.

⁷ M. Smith, *Ethnic Groups in Burma: Development, Democracy and Human Rights*, London 1994, s. 27–32.

w wyniku umów poziom ilościowy drewna tekowego czy krewetek mocno spadł). Inwestycje nie rozwinęły nowych technologii i gałęzi przemysłu, a pieniądze trafiły głównie do wojska. Sytuację poprawiały umowy z Tajlandią na wydobycie ropy naftowej na birmańskich wodach. Dzięki temu rezerwy walutowe wzrosły. Udało się zmniejszyć zadłużenie wobec kilku państw, choć duży dług wobec Japonii i Niemiec nadal był kwestią nierozwiązaną. David Steinberg sugeruje, że w okresie 1988–1996 Birma inwestowała swój kapitał w potencjalne dochody zagraniczne z ropy, ryżu, rybołówstwa oraz we współpracę z Chinami dotyczącą handlu bronią⁸.

Rok 1997 przyniósł kilka zmian. Po pierwsze uznano, że lokalni komendanci są silnie skorumpowani oraz słabo orientują się w sprawach regionów, którymi się zajmują. Po drugie, 15 listopada SLORC uległ przekształceniu na Państwową Radę Pokoju i Rozwoju (SPDC), co łączyło się z brutalnym pozbyciem się wysokiej rangi urzędników. Za tymi działaniami stał generał Than Shwe. Byli członkowie SLORC zostali członkami grupy doradczej. Powołano również Biuro Wywiadu Narodowego, do którego należało badanie przypadków łapówkarstwa wśród byłych członków SLORC⁹. Drugim ważnym wydarzeniem było dołączenie w lipcu 1997 roku do Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN), które jest organizacją gospodarczo-polityczną. Pierwsza propozycja dołączenia do stowarzyszenia padła już w 1967 roku, jednak rząd Ne Wina nie zgodził się na to. Początkowo ASEAN nie chciał angażować się w sprawy Birmy, jednak ostatnie lata wskazują na politykę konstruktywnego zaangażowania. Dzięki ASEAN Birma utrzymywała dobre stosunki np. z Japonią, ChRL, Australią i Nową Zelandią¹⁰.

W listopadzie 2005 roku SPDC przeniosła administrację państwową z Rangun do ufortyfikowanego miasta Naypyidaw położonego w południowej części prowincji Mandalaj. Według spekulacji, zmiana stolicy podyktowana była astrologicznymi znakami oraz przepowiedniami, a generał Than Shwe, będący osobą przesadną, chciał uniknąć wydarzeń podobnych do tych z 1988 roku¹¹.

W 2007 roku niezadowolenie społeczne znacznie wzrosło, co prowadziło do napiętej sytuacji w państwie. Jednym z powodów frustracji birmańskiej populacji było nieumiejętne zarządzanie państwem przez rząd, który wydawał ogromne sumy na nowe projekty (np. na budowę centrum badań jądrowych) oraz na wojsko. O administracji publicznej również nie zapomniano. Podwyżki wynagrodzeń wzrosły od około 500% dla urzędników najniższego szczebla po 1200% dla najważniejszych funkcjonariuszy publicznych. Jednakże głównym powodem rozżalenia społeczeństwa stało się wprowadzenie podwyżek cen benzyny i gazu 15

⁸ D.I. Steinberg, *Priorities for Burma's Development: the Role of International Aid*, [w:] *Burma: The Challenge of Change in a Divided Society*, ed. P. Carey, New York 1997, s. 164–167.

⁹ M.A. Myoe, *Building the Tatmadaw: Myanmar Armed Forces Since 1948*, Singapore 2009, s. 70.

¹⁰ J. Legene, F. Ytzen, *International actors*, [w:] *Burma/Myanmar: Where Now?*, eds. M. Gravers, F. Ytzen, Copenhagen 2014, s. 114.

¹¹ D.M. Seekins, *Historical Dictionary of Burma (Myanmar)*, Maryland 2017, s. 48.

sierpnia 2007 roku. Wzrost cen był znaczny, dla przykładu – cena benzyny wzrosła o 100%, a gazu nawet o 500%. Skroplony gaz wykorzystywany był np. w autobusach i taksówkach, co spowodowało wzrost kosztów związanych z usługami transportowymi. Ludzie w panice zaczęli kupować produkty spożywcze na zapas, w tym ryż, olej, cebulę, co spowodowało wzrost cen tych produktów od kilkudziesięciu do kilkudziesięciu procent. Następstwem tego było zwiększające się bezrobocie oraz zubożanie obywateli. Pieniądze, które zarabiali, ledwo starczyły im na zakup żywności, przez to spora część z nich musiała ograniczyć się tylko do jednego posiłku dziennie. Dodatkowo służba zdrowia była zarezerwowana tylko dla bogatych i wpływowych Birmańczyków, przez co przeciętnego obywatela trapił nie tylko głód, ale również malaria i AIDS, a w rezultacie tego nastąpił wzrost odsetka zgonów¹².

Fatalna sytuacja gospodarcza wzbudziła agresję wśród Birmańczyków, w szczególności wśród studentów i mnichów buddyjskich. Pierwsze duże demonstracje przeciwko wzrostowi cen zorganizowano w sierpniu 2007 roku. Policja i wojsko nie przyglądały się biernie wzrostowi niezadowolenia wśród Birmańczyków. 5 września 2007 roku w mieście Pakokku żołnierze skatowali mnichów i przywiązali ich do latarni. Następnego dnia mnisi podpalili samochody urzędników. 9 września 2007 roku mnisi utworzyli sojusz All Burma Monks' Alliance (ABMA). Wyszli kilka żądań, np. domagali się przeprosin od wojska, grożąc ekskomuniką w przypadku odmowy. Wobec braku przeprosin, na ulice największych miast Birmy wyszli mnisi. 22 września buddyjscy zakonnicy zebrali się pod domem Aung San Suu Kyi (w którym odbywała areszt domowy), by modlić się o pomoc. Mnisi tłumaczyli swoje działania tym, że zła sytuacja w Birmie odbija się na buddyzmie i jego zasadach. Ich zdaniem w narodzie zaczęły panować grzech i zepsucie. Byli również przeciwko starszyźnie Sanghi, która była zwolennikiem panującego rządu. 24 września doszło do eskalacji wydarzeń. Wojsko napadało na klasztory, a mnichów wysyłano do więzień (aresztowano ponad 1400 mnichów). Mikael Gravers podaje, że około 30 mnichów zostało zamordowanych, a reszta musiała się ukryć lub uciekać do Tajlandii. W październiku ostatecznie stłumiono powstanie, zwane przez niektórych naukowców Szafranową Rewolucją, co jest nawiązaniem do kolorów szat mnichów buddyjskich¹³.

Po wydarzeniach z września/października 2007 roku, generał Than Shwe wyraził chęć nawiązania kontaktu z Aung San Suu Kyi. Odbyło się kilka spotkań junty z córką generała Aung Sana. Jednak rząd zaznaczył, że będzie współpracować z opozycjonistami tylko, jeśli będą oni podporządkowywać się ich zasadom. 18 października 2007 roku powołano komisję, która miała opracować nową konstytucję (dającą niemal nieograniczoną władzę armii), i zdecydowano, że referen-

¹² А. Симония, «Шафрановая революция» в Мьянме: причины и последствия, „Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития” 2008, № 11, s. 217–219.

¹³ M. Gravers, *Politically engaged Buddhism – spiritual politics or nationalist medium?*, [w:] *Burma/Myanmar: Where Now?*, eds. M. Gravers, F. Ytzen, Copenhagen 2014, s. 307–310.

dum konstytucyjne odbędzie się 10 maja 2008 roku, a wybory – w 2010 roku. Według przeprowadzonego referendum aż 92,4% głosujących było za zmianami w konstytucji. Obawiając się demokratycznych działań w wyborach powszechnych, przedłużono Anug San Suu Kyi areszt do czasu wyborów w 2010 roku. Pomimo aresztu Suu Kyi aktywnie działała w imię demokracji (np. wymuszając spotkania z ministrem Aung Kyi). Po wyrejestrowaniu partii NLD w maju 2010 roku relacje pomiędzy obiema stronami się ochłodziły¹⁴.

Przełomowy moment w historii Birmy nadszedł 7 listopada 2010 roku, bo po blisko 20 latach panowania junty obywatele mogli zagłosować w wyborach. Jednak część najbardziej znaczących partii (np. NLD) nie wystartowała w nich, tłumacząc, że wybory nie będą wolne ani demokratyczne. Proces głosowania nadzorowało SPDC oraz generałowie. Według SPCD frekwencja wynosiła 76%, jednak prawdopodobnie nie przekraczała 30%. Wybory wygrała prorządowa frakcja Partia Solidarności i Rozwoju Unii (USDP). Tydzień po wyborach (13.11.2010) Aung San Suu Kyi opuściła areszt domowy¹⁵.

Pierwsze spotkanie władzy ustawodawczej, złożonej głównie z wojska, odbyło się 31 stycznia 2011 roku. Nowa władza wybrała prezydenta, Thein Sein, który był podopiecznym generała Than Shwe. Nowy prezydent wykazywał chęć współpracy z opozycją, dlatego też w sierpniu 2011 roku spotkał się z Aung San Suu Kyi, jednak spotkanie miało charakter tajny i nie jest znane, co na nim ustalono. Nie był to koniec zmian. We wrześniu 2011 roku wprowadzono ustawę umożliwiającą pracownikom pokojowe gromadzenie się. Ważną zmianą było złagodzenie cenzury. W efekcie powstała gazeta „New Light of Myanmar”, w której można było znaleźć artykuły krytykujące panujący rząd. Zniesiono również zakaz korzystania ze stron internetowych. Od teraz Birmańczycy mogli korzystać z takich portali internetowych, jak Youtube, birmańskojęzycznej wersji Voice of America czy Reuters. Co więcej, w listopadzie 2011 roku, pierwszy raz od 1955 roku, do Birmy przyjechała sekretarz stanu Stanów Zjednoczonych Hillary Clinton. Do gry politycznej powróciła Narodowa Liga na rzecz Demokracji, która ponownie zarejestrowała partię i w styczniu 2012 roku zgłosiła swoich kandydatów w wyborach uzupełniających do parlamentu Pyithu Hluttaw¹⁶.

Po opuszczeniu parlamentu przez Partię Solidarności i Rozwoju Unii zwolniło się 45 miejsc, co było szansą do zajęcia ich przez NLD. Dodatkowo zwolniły się 3 miejsca w stanie Kaczin, Moe Kuang i Ba Maw. NLD zależało, aby zdobyć te miejsca i nawet próbowało porozumieć się z parlamentem w stanie Kaczin. Wybory odbyły się 1 kwietnia 2012 roku. Ostatecznie NLD zdobyło 43 mandaty z 44.

¹⁴ K.Y. Hlaing, *Problems with the Process of Reconciliation*, [w:] *Myanmar/Burma: Inside Challenges Outside Interests*, eds. L. Rieffel, Washington 2010, s. 38–39.

¹⁵ K.Y.L. Tan, *Constitutionalism in Burma, Cambodia and Thailand: developments in the first decade of the twenty-first century*, [w:] *Constitutionalism in Asia in the Early Twenty-First Century*, ed. A.H.Y. Chen, Cambridge 2014, s. 227–228.

¹⁶ K.Y.L. Tan, op. cit., s. 228–229.

Co ważne, część miejsc zdobytych przez Narodową Ligę na rzecz Demokracji znajdowała się w regionach opanowanych przez mniejszości etniczne. NLD rozbudziło nadzieje wśród innych grup etnicznych, jak Mon czy Kaczin. Wspierali Aung San Suu Kyi i wierzyli, że tylko ona oraz prezydent Thein Sein mogą wprowadzić demokrację¹⁷. Miesiąc po wyborach (2 maja 2012) Aung San Suu Kyi oraz jej partia NLD została zaprzysiężona jako członkowie parlamentu Birmy. Radość początkowo była połowiczna. Z jednej strony, w parlamencie w końcu pojawiła się opozycja, z drugiej – zajmowała tylko 1/4 miejsc naczelnego organu władzy państwowej, a na pozostałych miejscach zasiadali przedstawiciele wojska lub ich sprzymierzeńcy¹⁸.

Nowy rząd zabrał się od razu do pracy. Pierwszym celem, który obrali parlamentarzyści, była kwestia wyjścia z izolacji gospodarczej, jaka miała miejsce za czasów junty. 1 listopada 2012 roku wprowadzono zmiany w ustawach dotyczących inwestycji zagranicznych. Prace nad reformą trwały zaledwie dwa miesiące. Najważniejsza zmiana, którą można wskazać, dotyczyła struktury własnościowej kapitału inwestycyjnego – od tego momentu każda inwestycja mogła być w 100 procentach własnością kapitału zagranicznego. Co więcej, inwestorzy przez pierwsze pięć lat byli zwolnieni z płacenia podatków oraz mieli prawo do dzierżawienia ziemi nawet do 50 lat z możliwością przedłużenia o kolejne 20 lat¹⁹.

W Birmie doszło nie tylko do zmiany gospodarczej, ale również społecznej. Mam tutaj na myśli złagodzenie cenzury i pozwolenie Birmńczykom na gromadzenie się. Pierwszym krokiem ku temu była ustawa o swobodnym przemieszczaniu się i stowarzyszaniu z grudnia 2011 roku. Rząd postawił jednak warunki i obostrzenia, takie jak choćby konieczność zgłaszania protestu przynajmniej pięć dni wcześniej, zorganizowanie manifestacji bez zgody władz mogło się zakończyć nawet roczną karą więzienia. Prawo do gromadzenia się dotyczyło nie tylko cywilów, ale również pracowników. Ustawa o organizacji pracy wprowadziła prawo do strajku i tworzenia związków zawodowych. Również i tutaj powstał wymóg zgłaszania protestu 14 dni wcześniej (w przypadku sektora publicznego czas ten to 3 dni). Nie trzeba było długo czekać na pierwsze protesty. Jeden z najgłośniejszych strajków odbył się w Rangunie i Mandalaj w maju 2012 roku, kiedy to na ulicę wyszli obywatele chcący pokazać swoje niezadowolenie związane z niedoborem energii. W wyniku tegoż niedoboru zamknięto dwie gazety, co spowodowało, że na ulice w Rangunie wyszło ponad 100 dziennikarzy. Niezwykle ważny okazał się czerwiec 2012 roku, w którym rozpoczęły się protesty muzułmańskich Rohingya w prowincji Rakhine oraz krwawe walki Arakanami trwające aż do listopada tegoż roku. Warto również

¹⁷ P. Keenan, *Burma's By-Elections: A Chance for Future Reconciliation?*, „Burma Centre for Ethnic Studies: Peace and Reconciliation, Briefing Paper” 2012, No.5, s. 1–5.

¹⁸ BBC News, *Burma's Aung San Suu Kyi sworn in to parliament*, <http://www.bbc.com/news/world-asia-17918414>, [dostęp: 8.12.2017].

¹⁹ The Library of Congress, *Burma: Amended Foreign Investment Law Published*, <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/burma-amended-foreign-investment-law-published/>, [dostęp: 8.12.2017].

zwrócić uwagę na protesty, które miały miejsce w listopadzie 2012 roku w kopalni miedzi w Letpadaung. Miały one na celu zwrócenie uwagi na karygodne warunki pracy, a przerodziły się w walki ze służbami porządkowymi, co skończyło się m.in. licznymi poparzeniami miejscowych wieśniaków i mnichów²⁰.

Koniec 2012 roku to czas zaognienia się konfliktu pomiędzy Kaczinami a wojskiem. Organizacja Wyzwolenia Kaczinu (KIO) oskarżyła rząd o nadmierną eksploatację dziedzictwa naturalnego Kaczui, przyzwolenie na chińską ekspansję działalności gospodarczej w regionie oraz nadmierną militaryzację (około 60 batalionów wojska Tatmadaw). Do starć doszło w grudniu 2012 roku, kiedy to armia w święta Bożego Narodzenia zaatakowała główną bazę KIO, Laizę. Rząd wysłał tam aż 25 procent swoich wojsk, wykorzystując najlepszy sprzęt. Z racji dużych interesów Chińskiej Republiki Ludowej w stanie Kaczin, 19 stycznia 2013 roku władze ChRL wystosowały apel do obu stron o zaprzestanie walk. Już 3 lutego 2013 roku Tatmadaw (siły zbrojne Birmy) i KIO zasiadły do rozmów pokojowych, a ostateczne porozumienie zostało zawarte 30 maja w stolicy Kaczinu, Myitkyinie²¹.

Znaczące było zniesienie sankcji gospodarczych i handlowych wobec Birmy przez Unię Europejską w kwietniu 2013 roku (jednak embargo na broń nadal obowiązywało). Była to reakcja na zmiany, jakie zaszły w Birmie od 2011 roku, oraz udzielenie dużego kredytu zaufania w nadziei na dalszy proces demokratyzacji państwa. Decyzja była kontrowersyjna, ponieważ w marcu 2013 roku wybuchł kolejny konflikt pomiędzy muzułmanami z Arakanu a buddystami, w którym nagminnie łamano prawa człowieka, a muzułmanie masowo ginęli²².

Rok 2014 był czasem pełnym wyzwania dla nowego rządu. Pierwszym ważnym wydarzeniem było objęcie przez Birmę przewodnictwa w Stowarzyszeniu Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN). Już w styczniu 2014 roku zorganizowano w Birmie ASEAN Foreign Ministers' Meeting. Uczestnicy spotkania zdecydowali, że wszystkie państwa Azji Południowo-Wschodniej muszą współpracować i dbać o dobro wspólne, jednocześnie dbając o pokój w tym regionie. Prawidłowe spełnienie tych zadań powierzono rządowi birmańskiemu, który przejął przewodnictwo w ASEAN. Szczyt Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej odbył się w sierpniu 2013 roku w stolicy Birmy, Naypyidaw. Piastowanie takiej funkcji miało dobry wpływ na wizerunek Birmy wśród innych państw. W rezultacie państwa zachodnie znosiły sankcje gospodarcze, a ich przedstawiciele coraz częściej odbywali oficjalne wizyty dyplomatyczne²³.

²⁰ M. Bünthe, J. Dosch, *Myanmar: Political Reforms and the Recalibration of External Relations*, „Journal of Current Southeast Asian Affairs” 2015, no. 5, s. 8–10.

²¹ M. Lubina, *Birma: centrum kontra peryferie*, Kraków 2014, s. 238–243.

²² BBC News, *EU lifts sanctions against Burma*, <http://www.bbc.com/news/world-asia-22254493>, [dostęp: 9.12.2017].

²³ Z. Kun, S. Qingrun, *The Motivations and Game in Myanmar's Transition*, [w:] *Myanmar: Reintegrating Into the International Community*, eds. Ch.Ch. Sein, Ch. Li, X. Zhu, Singapore 2016, s. 210–212.

Kolejnym wyzwaniem były rozmowy z Ethnic Armed Group (EAO) zrzeszającym największe grupy etniczne i separatystyczne w Birmie. Rząd Thein Sein od czerwca 2013 roku przeprowadził rozmowy z czternastoma grupami zbrojnymi. Spotkania miały na celu zaprzestanie działań zbrojnych. W 2014 roku rozpoczęto prace nad wielostronnym porozumieniem dotyczącym zawieszenia broni – *Nationwide Ceasefire Agreement (NCA)*. W latach 2014 i 2015 odbyło się dziewięć spotkań mających na celu ustalenie wspólnych zasad, w tym kwestii zawieszenia broni oraz współpracy EAO z rządem w Naypyidaw. Wstępny szkic porozumienia został zaakceptowany 31 marca 2015 roku przez 16 grup separatystycznych. W październiku 2015 roku miało dojść do popisania układu, jednak ostatecznie podpis złożyły tylko trzy ugrupowania. *Nationwide Ceasefire Agreement* został uchwalony 8 września 2015 roku²⁴.

Zanim jednak nastąpiły wybory, w lutym 2015 roku, doszło do walk pomiędzy armią birmańską a Myanmar National Democratic Alliance Army (MNDAA). Wydarzenia miały miejsce w autonomicznej strefie Kokang w północno-wschodniej części stanu Szan. Działania militarne trwały cały miesiąc. W rezultacie miejscowa ludność była zmuszona do ucieczki. Władze Chin podają, że granicę chińsko-birmańską przekroczyło 60 tysięcy ludzi. Niestety, nie ma dokładnych danych z powodu ograniczenia dostępu do strefy Kokang. Z pomocą humanitarną przyszły np. rząd Chińskiej Republiki Ludowej oraz Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca²⁵.

Po licznych zmianach, pomimo niewielkiej liczby polityków opozycji w Pyithu Hluttaw, przyszedł czas na pierwsze wolne i demokratyczne wybory parlamentarne. Wybory odbyły się 8 listopada 2015 roku. Sam proces głosowania przebiegł spokojnie i zgodnie z procedurami demokratycznych wyborów. Nad ich prawidłowością czuwało około 12 tysięcy obserwatorów krajowych i tysięcy międzynarodowych. Niestety, około pół miliona muzułmanów Rohingya nie mogło głosować, a z racji napiętej sytuacji konfliktu z rządem nie wystawili oni nawet swojego kandydata w wyborach. Narodowa Liga na rzecz Demokracji (NLD) wygrała przytłaczającą liczbą głosów. Udało im się zdobyć 60 procent miejsc w wyższej izbie parlamentu (Amyotha Hluttaw) i 59 procent w niższej izbie (Pyithu Hluttaw). W obu izbach wojsko odgórnie otrzymywało 25 procent miejsc. Niemniej jednak NLD zdobyło większość w parlamencie. Gorzej wypadły partie reprezentujące mniejszości etniczne. Arakan National Party zdobyło w obu izbach 22 miejsca, a Shan Nationalities League for Democracy – 15 miejsc. Karenowie i Kayah nie zdobyli żadnego miejsca. Z kolei Kaczinom i Monom przypadło tylko po jednym miejscu. Wielkim przegranym wyborów była wojskowa Partia Solidarności i Rozwoju Unii (USDP), która w wyższej izbie zdobyła tylko 30 mandatów

²⁴ K. Sein, N. Farrelly, *Myanmar's Evolving Relations: The NLD in Government*, Stockholm 2016, s. 41–43.

²⁵ The United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, *Fighting in Kokang displaces tens of thousands*, New York 2015, s. 1–3.

(NLD 255). Wielu z wysoko postawionych byłych polityków reżimu wojskowego straciło swoje stanowiska. Nowy rząd rozpoczął pracę 1 lutego 2016 roku²⁶.

Rząd pod hegemonią NLD obsadził miejsca w parlamencie. Zmieniła się głowa państwa – 30 marca 2016 roku Htin Kyaw z Narodowej Ligii na rzecz Demokracji został prezydentem Birmy. Aung San Suu Kyi znalazła również miejsce dla siebie i utworzyła urząd „radcy stanu” (State Counsellor), który w kompetencjach był zbliżony do stanowiska premiera. Nie może ona objąć stanowiska prezydenta, ponieważ jej dzieci mają obywatelstwo Wielkiej Brytanii²⁷.

Pomimo demokratycznego rządu separatystyczne ruchy mniejszości etnicznych nie dają o sobie zapomnieć. Tym razem ponownie zaatakował National Democratic Alliance Army (MNDA). Ta grupa zrzesza kilka mniejszych bojówek, w tym najbardziej znaną Armię Wyzwolenia Kaczinu. 6 marca 2017 roku w pobliżu granicy z Chińską Republiką Ludową, w miejscowości Laukkai, doszło do starć pomiędzy MNDA a birmańskimi służbami bezpieczeństwa. W walce zginęło ponad 30 osób. Powodem ataków było zaproszenie przez Suu Kyi grup zbrojnych do udziału w konferencji pokojowej²⁸.

Najtrudniejszy egzamin rząd Aung San Suu Kyi przechodzi od sierpnia 2017 do dziś. Dochodzi do walk pomiędzy buddyjskimi Rakhine a muzułmańskimi Rohingya. W rezultacie doszło do kolejnego kryzysu uchodźczego i migracyjnego.

Niespodziewanie 21 marca 2018 roku z urzędu prezydenta zrezygnował 71-letni Htin Kyaw, po dwóch latach piastowania tego urzędu. Oficjalnym powodem dymisji była chęć przejścia na emeryturę oraz potrzeba odpoczynku od bieżących obowiązków. Tydzień później (28 marca 2018) na stanowisko prezydenta został wybrany Win Myint z NLD. Prezydent wybierany jest w głosowaniu obu izb parlamentu. Win Myint uzyskał 403 głosy. Drugi był kandydat wojska Myint Swe z liczbą 211 głosów²⁹.

W kwietniu 2018 roku w północnej Birmie doszło do ponownych ataków na chrześcijańskich Kaczinów. BBC podało, że w wyniku walk w kwietniu około 4 tysięcy Kaczinów musiało zostawić cały swój dobytek i uciekać do sąsiednich stanów lub do Chin. Działania były efektem konfliktu między wojskiem Birmy a Armią Wyzwolenia Kaczinów (KIA), która od 1961 roku walczy o niepodległość. Ataki na Kaczinów zintensyfikowały się od 2011 roku, ponieważ media i aktorzy na politycznej scenie międzynarodowej skupili się na krytycznej sytuacji w północnym Arakanie, a rząd Birmy mógł walczyć z innymi wrogimi grupami³⁰.

²⁶ International Crisis Group, *The Myanmar Elections: Results and Implications*, „Crisis Group Asia Briefing” 2015, no. 147, s. 2–7.

²⁷ L. Cochrane, *Aung San Suu Kyi to become 'State Counsellor' of Myanmar*, <http://www.abc.net.au/news/2016-04-05/aung-san-suu-kyi-to-become-state-counsellor/7301994>, [dostęp: 10.12.2017].

²⁸ Reuters, *Ethnic group attacks Myanmar army near China border, 30 dead: government*, <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-insurgency/ethnic-group-attacks-myanmar-army-near-china-border-30-dead-government-idUSKBN16D1VO>, [dostęp: 10.12.2017].

²⁹ TVN24, *Nowy prezydent Birmy. „Zawsze będzie zausznikiem Suu Kyi”*, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/birma-win-myint-nowym-prezydentem,825571.html>, [dostęp: 7.05.2018].

³⁰ BBC News, *Myanmar violence: Thousands flee fresh fighting in Kachin state*, <http://www.bbc.com/news/world-asia-43933332>, [dostęp: 7.05.2018].

W grudniu 2019 roku przedsięwzięto kroki mające na celu wyciągnięcie odpowiedzialności w związku z działaniami i krzywdami wymierzonymi przeciwko mniejszości Rohingya. Dokładnie 14 grudnia 2019 roku Gambia wniosła pozew do Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości (MTS) przeciwko Birmie, domagając się wprowadzenia środków w celu zapobieżenia dalszemu ludobójstwu mniejszości Rohingya. Dyskurs zdominowała laureatka Pokojowej Nagrody Nobla Aung San Suu Kyi, która przewodziła obronie swojego kraju przed tymi oskarżeniami. Podczas przesłuchania chroniła nawet wojsko (Tatmadaw), które zamknęło ją w areszcie na kilka lat³¹.

Działalność polityczna Aung San Suu Kyi nie była łatwa. Demokratyczne reformy, które miały nastąpić po dojściu NLD do władzy, postępowaly w bardzo wolnym tempie. Jednym z powodów tego stanu rzeczy była konstytucja zapewniająca wojsku po 25 procent miejsc w obu izbach parlamentu i której zmiana wymagałaby zgody ponad 75 procent wszystkich parlamentarzystów. Sytuacja ta powoduje, że wojsko ma prawo weta wobec wszelkich zmian konstytucyjnych. Z drugiej strony, Aung San Suu Kyi pokazała światu swoją twarz, która ma niewiele wspólnego z demokracją. Najbardziej widocznym tego wskaźnikiem na arenie międzynarodowej jest brak zapobiegania masowym okrucieństwom wobec Rohingya, a przynajmniej mówienia o nich. Szeroko krytykowany był również autokratyczny styl przywództwa Suu Kyi, jej nieufność wobec nowych talentów politycznych oraz brak demokracji wewnątrzpartyjnej w NLD, a także centralizacja strategii i polityki Birmy. Rząd NLD wykorzystywał przepisy z okresu wojskowego do tłumienia publicznych wyrazów sprzeciwu oraz do uciszania mediów, uniemożliwiając im przedstawianie materiałów krytycznych względem sił zbrojnych i rządu³².

Przeprowadzona analiza wydarzeń od 1988 roku do teraźniejszości pokazuje, w jak trudnej sytuacji znajduje się Birma. Lata rządów junty oraz zasiadanie współcześnie wojskowych w parlamencie pokazują pozorną demokratyzację Birmy. Oczywiście, Birma otworzyła się na świat i w wielu aspektach doszło do poluzowania rządów. Jednakże Tatmadaw nadal jest główną siłą w Birmie, czego potwierdzeniem mogą być konflikty zbrojne prowadzone przez wojsko i wycelowane w Rohingya i Kaczinów. Przed Birmą jeszcze daleka droga do pełnej demokracji państwa, jeśli jest to w ogóle możliwe.

³¹ E. Prasse-Freeman, *Aung San Suu Kyi at the ICJ*, „Anthropology Today” 2020, vol. 36, no. 1, s. 3.

³² A. Choudhury, F. Heiduk, *Aung San Suu Kyi at the International Court of Justice. The Gambia's Genocide Case against Myanmar and Its Domestic Ramifications*, „SWP Comment” 2019, no. 51, s. 3–4.

Bibliografia

Materiały publikowane

Assistance Association for Political Prisoners (Burma), *8888: The Role of Students in the 8888 People's Uprising in Burma*, Mae Sot 2014.

The Centre for Peace and Conflict Studies, *2010 Myanmar General Elections: Learning and Sharing for Future*, Siem Reab 2011.

The United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, *Fighting in Kokang displaces tens of thousands*, New York 2015.

Monografie

Gravers M., *Politically engaged Buddhism – spiritual politics or nationalist medium?*, [w:] *Burma/Myanmar: Where Now?*, eds. M. Gravers, F. Ytzen, Copenhagen 2014.

Hlaing K.Y., *Problems with the Process of Reconciliation*, [w:] *Myanmar/Burma: Inside Challenges Outside Interests*, ed. L. Rieffel, Washington 2010.

Kun Z., Qingrun S., *The Motivations and Game in Myanmar's Transition*, [w:] *Myanmar: Reintegrating Into the International Community*, eds. Ch.Ch. Sein, Ch. Li, X. Zhu, Singapore 2016.

Legene J., Ytzen F., *International actors*, [w:] *Burma/Myanmar: Where Now?*, eds. M. Gravers, F. Ytzen, Copenhagen 2014.

Leifer M., *Dictionary of the Modern Politics of South-East Asia*, London and New York 2005.

Lubina M., *Birma: centrum kontra peryferie*, Kraków 2014.

Myoe M.A., *Building the Tatmadaw: Myanmar Armed Forces Since 1948*, Singapore 2009.

Seekins D.M., *Historical Dictionary of Burma (Myanmar)*, Maryland 2017.

Sein K., Farrelly N., *Myanmar's Evolving Relations: The NLD in Government*, Stockholm 2016.

Smith M., *Ethnic Groups in Burma: Development, Democracy and Human Rights*, London 1994.

Steinberg D.I., *Priorities for Burma's Development: the Role of International Aid*, [w:] *Burma: The Challenge of Change in a Divided Society*, ed. P. Carey, New York 1997.

Tan K.Y.L., *Constitutionalism in Burma, Cambodia and Thailand: developments in the first decade of the twenty-first century*, [w:] *Constitutionalism in Asia in the Early Twenty-First Century*, ed. A.H.Y. Chen, Cambridge 2014.

Artykuły

Bünte M., Dosch J., *Myanmar: Political Reforms and the Recalibration of External Relations*, „Journal of Current Southeast Asian Affairs” 2015, no. 5.

- Choudhury A., Heiduk F., *Aung San Suu Kyi at the International Court of Justice. The Gambia's Genocide Case against Myanmar and Its Domestic Ramifications*, „SWP Comment” 2019, no. 51.
- International Crisis Group, *The Myanmar Elections: Results and Implications*, „Crisis Group Asia Briefing” 2015, no. 147.
- Jaremba M., *History of the Bamars from the Kingdom of Pagan to the end of socialism in Burma (1988)*, „Liberal Arts in Russia” 2022, Vol. 11, No. 3.
- Keenan P., *Burma's By-Elections: A Chance for Future Reconciliation?*, „Burma Centre for Ethnic Studies: Peace and Reconciliation, Briefing Paper” 2012, No. 5.
- Prasse-Freeman E., *Aung San Suu Kyi at the ICJ*, „Anthropology Today” 2020, vol. 36, no. 1.
- Tomar R., *Burma Since 1988: The Politics of Dictatorships*, „Parliamentary Research Service. Background Paper” 1992, no. 30.
- Симония А., «Шафрановая революция» в Мьянме: причины и последствия, „Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития” 2008, № 11.

Źródła internetowe

- BBC News, *Burma's Aung San Suu Kyi sworn in to parliament*, <http://www.bbc.com/news/world-asia-17918414>.
- BBC News, *EU lifts sanctions against Burma*, <http://www.bbc.com/news/world-asia-22254493>.
- BBC News, *Myanmar violence: Thousands flee fresh fighting in Kachin state*, <http://www.bbc.com/news/world-asia-43933332>.
- Cohrane L., *Aung San Suu Kyi to become 'State Counsellor' of Myanmar*, <http://www.abc.net.au/news/2016-04-05/aung-san-suu-kyi-to-become-state-counsellor/7301994>.
- Oxford Burma Alliance, *1988 Uprising and 1990 Election*, <http://www.oxford-burmaalliance.org/1988-uprising--1990-elections.html>.
- Reuters, *Ethnic group attacks Myanmar army near China border, 30 dead: government*, <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-insurgency/ethnic-group-attacks-myanmar-army-near-china-border-30-dead-government-idUSKBN16D1VO>.
- The Library of Congress, *Burma: Amended Foreign Investment Law Published*, <http://www.loc.gov/law/foreign-news/article/burma-amended-foreign-investment-law-published/>.
- TVN24, *Nowy prezydent Birmy. „Zawsze będzie zausznikiem Suu Kyi”*, <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/birma-win-myint-nowym-prezydentem,825571.html>.

A difficult path to democracy – the history of Burma starting from 1988 to the present day

Summary

The article presents the history of Myanmar from 1988 till the present day. The author presents facts concerning the reign of the military junta and the time of slow democratization of Burma. Particular attention was paid to the conflicts with ethnic minorities – Rohingya and Kachins – which have occurred during that period. The article is a comprehensive analysis of various factors influencing the socio-political situation of Burma.

Keywords: Burma, Myanmar, Kachin, Rohingya, Tatmadaw.